

ROK 632: PIELGRZYMKA POŻEGNALNA MAHOMETA

W lutym 632 roku, a więc w miesiącu dhū al-qa‘da 10 roku hidżry Mahomet zdecydował, że wyruszy z Medyny w pielgrzymkę. Po raz pierwszy od hidżry w 622 roku Mahomet udawał się w rytualną pielgrzymkę – ḥadždż. Wcześniej pielgrzymował, ale była to niepełna pielgrzymka, czyli ‘umra. Teraz odbywała się z zachowaniem, a właściwie z ustalaniem wszystkich zasadniczych elementów rytuału. W terminologii prawa muzułmańskiego łączyła ona zasady ḥadždżu i ‘umry. Nazywano to później ḥidždżat al-qirān: pielgrzymka łączna.

Okazało się, że była to ostatnia pielgrzymka w jego życiu, ponieważ po powrocie do Medyny umarł. Stąd do dziejów islamu pielgrzymka weszła jako pożegnalna, ostatnia w jego życiu.

Dla muzułmanów ma ona znaczenia kardynalne, ponieważ stała się wzorem dla ustanowionego w następnych latach rytuały pielgrzymki.

W czasie tej pielgrzymki Mahomet wygłosił chutbę – mowę, zapewne w chrześcijańskiej terminologii nazwano by ją kazaniem albo homilią. Z czasem tę mowę uznano za testament uroczystie wygłoszony w Mekce przed zgromadzonymi wiernymi.

Ibn Ḥazm, andaluzyjski prawnik i wspaniały literat, poświęcił pielgrzymce Mahometa obszerny traktat zatytułowany *Ḥidždżat al-widā‘* (Pielgrzymka pożegnalna).

W drodze powrotnej z Mekki do Medyny doszło do jeszcze innego istotnego wydarzenia w uroczysku Chumm. Mahomet potwierdził waż-

ną rolę w społeczności islamu swojego brata stryjecznego 'Alego Ibn Abi Tāliba. Dla szytów miało to być przekazanie władzy 'Alemu, dla sunnitów epizodem podkreślającym rolę 'Alego.

Pożegnalna chutba

Niewiele się zachowało dokumentów z życia proroka Mahometa. Większość materiałów zawartych w tradycji (sunnie) uważa się za wytwór późniejszych wieków. Dotyczy to również opublikowanego tu niewielkiego tekstu przemowy pożegnalnej, którą prorok miał wygłosić podczas ostatniej przed śmiercią pielgrzymki proroka do Mekki. Nawet M. Gaudefroy-Demombynes, który dość niefrasobliwie akceptuje muzułmańskie źródła, wysuwa przypuszczenie, że tekst tej chutby odzwierciedla prawo IX wieku (*Narodziny islamu*, s. 160).

Ostatnia pielgrzymka nosi po arabsku nazwę *ḥidždżat al-wadā'*, ale używana jest również tradycyjna nazwa *ḥidždżat al-balāgh* od ostatniego zdania w wygłoszonej tam chutbie: *hal balaghtu* „Czy osiągnąłem?”

Ten stosunkowo niewielki dokument zawiera testament moralny proroka i dotyczy przede wszystkim postępowania muzułmanów w życiu codziennym. Mahometa interesowały sprawy funkcjonowania stosunkowo niewielkiej i prężnej gminy. Zwraca się więc do swoich współwyznawców jako typowy nauczyciel i moralista, tak samo jak do ludzi zwracali się arabscy chatibowie. Powtarzają się też zalecenia z Konstytucji medyńskiej dotyczące plemiennej zasady nietykalności członków drugiego plemienia, tu jednak umieszczona jest ona w kontekście religii islamu.

Czysto muzułmańskie są zalecenia odnoszące się do zakazu lichwy i uczciwego postępowania w handlu.

Jest też mowa o testamencie proroka w postaci jego tradycji, wyraźny ślad późniejszego uzupełnienia, gdy sunna już powstała.

Tekst¹

Posłuchajcie, ludzie, słów moich!

Zaprawdę, nie wiem, czy spotkam was jeszcze kiedyś na tym miejscu. Posłuchajcie! Krew wasza i wasze majątki są dla was uświęcone tak, jak święty jest ten miesiąc, dopóki nie spotkacie się z waszym Panem. A kiedy go spotkacie, Pan zapyta was o wasze czyny. Oto, co wam przekazuję.

Kto z was wziął coś na przechowanie, niech odda właścicielowi. Odrzućcie zyski z lichwy. Wasze majątki należą do was. Nie czyńcie niesprawiedliwości, a nie doznacie jej ciosu.

Wiedźcie, że Bóg nakazał nie pobierać procentu. Wszystkie procenty Al-'Abbāsa Ibn 'Abd Muṭṭaliba niech będą unieważnione, tak jak krew przelana w dżahiliji. Pierwszą zemstą za krew, jaką unieważniam, jest krew Ibn Rabī'y Ibn al-Ḥāritha Ibn 'Abd al-Muṭṭaliba. Był wychowany wśród Banū Lajth i został zabity przez Huḍaylitów. On jest pierwszym człowiekiem, za którego zemstę oddalam.

Ludzie!

Szatan nie wierzy, że przestaniecie go czcić na tej ziemi i będzie zadowolony, jeśli popełnicie zły uczynek sądząc, że nie ma on większego znaczenia. Chroncie się więc przed nim poprzez waszą wiarę!

„Przesunięcie miesiąca jest tylko pomnożeniem niewiary; są wprowadzeni przez to w błąd tylko ci, którzy nie wierzą. Oni uznają to za dozwolone jednego roku i uznają to za zakazane innego roku, aby wyrównać liczbę tych miesięcy uświęconych przez Boga i w ten sposób za dozwolone uznać to, czego zakazał Bóg.”². Czas zatoczył swój krąg

¹ Podstawą przekładu jest tekst zawarty w *Sirze Ibn Hišāma* (wyd. Wüstenfelda, Londyn 1867, s. 968–969).

² Koran, 9:37 w przekładzie J. Bielawskiego: *Koran*, Warszawa 1986.

i jest tak, jak w Dniu, kiedy Bóg stworzył niebiosy i ziemię: „Liczba miesięcy u Boga: dwanaście miesięcy zaznaczonych w Księdze Boga w dniu, kiedy On stworzył niebiosy i ziemię. Wśród nich – cztery święte”³: trzy następują jeden po drugim: dhū al-qi‘da, dū al-ḥidždza i muḥarram, a radżab Muḍarytów jest pomiędzy dżumādą a sza‘bānem.

Posłuchajcie, ludzie!

Macie prawo do swoich żon i one mają do was prawo. Kobiety nie mogą dopuszczać do siebie obcych, jak tylko za waszą wiedzą i nie mogą rozbijać waszego małżeństwa. Jeśli uczynią wbrew temu, Bóg zezwala wam je odseparować i ukarać, ale z rozważą. Jeśli wyrzekną się takiego postępowania, należy im się utrzymanie i odpowiednie stroje. Obchodźcie się dobrze z waszymi kobietami, bo wobec was są one niczego nie posiadającymi niewolnicami. Wzięliście je sobie jako dobro, które zawierzył wam Bóg, a ich intymne miejsca są wam dozwolone przez Słowo Pana.

Zastanówcie się, ludzie i posłuchajcie słów moich!

Przekazałem wam i pozostawiłem wśród was to, co powinno odsunąć was z błędnej drogi: Księgę Boga i Tradycję Jego Proroka.

Posłuchajcie, ludzie, co do was mówię i co wam przekazuję i zapamiętajcie!

Zaprawdę, wieście, że każdy muzułmanin jest bratem dla drugiego muzułmanina, a zatem wyznawcy islamu to bracia. Nikt nie powinien brać od swego brata tego, czego tamten nie daje mu z dobroci serca. Nie krzywdźcie więc samych siebie!

Na Boga, czyż wam to przekazałem?

Przełożył Marek M. Dziekan

³ Koran, 9:36.

Literatura

M.E. McMillan, *The Meaning of Mecca: The Politics of Pilgrimage in Early Islam*, London.

Ibn Ḥazm, *Ḥiġġat al-widā'*